

W PROSTOCIE TKWI SIĘ

wydanie II

Buddyzm

dla
bystrzaków

Fundamentalne
założenia buddyzmu
i jego historia

—
Niezmienne znaczenie
Dalajlamy

Jonathan Landaw

buddyjski nauczyciel i uczonec

Stephan Bodian

autor książki *Meditation for Dummies*

Gudrun Bühnemann

profesor na Wydziale Języków i Kultury
Azji Uniwersytetu Wisconsin w Madison

Tytuł oryginału: Buddhism For Dummies, 2nd edition

Tłumaczenie: Michał Lipa (wstęp, rozdz. 1 – 5), Wojciech Usarzewicz (rozdz. 6 – 17, dodatki)

ISBN: 978-83-283-5229-2

Original English language edition Copyright © 2011 by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey
All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form. This translation
published by arrangement with John Wiley & Sons, Inc.

Oryginalne angielskie wydanie Copyright © 2011 by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey
Wszelkie prawa, włączając prawo do reprodukcji całości lub części w jakiegokolwiek formie, zarezerwowane.
Tłumaczenie opublikowane na mocy porozumienia z John Wiley & Sons, Inc.

Translation copyright © 2019 by Helion S.A.

Wiley, the Wiley Publishing logo, For Dummies, Dla Bystrzaków, the Dummies Man logo, A Reference
for the Rest of Us!, The Dummies Way, Dummies Daily, The Fun and Easy Way, Dummies.com, Making
Everything Easier, and related trade dress are trademarks or registered trademarks of John Wiley & Sons,
Inc. and/or its affiliates in the United States and/or other countries. Used by permission.

Wiley, the Wiley Publishing logo, For Dummies, Dla Bystrzaków, the Dummies Man logo, A Reference
for the Rest of Us!, The Dummies Way, Dummies Daily, The Fun and Easy Way, Dummies.com, Making
Everything Easier, i związana z tym szata graficzna sà markami handlowymi John Wiley and Sons, Inc.
i/lub firm stowarzyszonych w Stanach Zjednoczonych i/lub innych krajach. Wykorzystywane na podstawie
licencji.

Autor oraz HELION SA dołozyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne
i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym
ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autor oraz HELION SA nie ponoszą również
żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych
w książce.

Materiały graficzne na okładce zostały wykorzystane za zgodą Shutterstock Images LLC.

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres

<http://dlabystrzakow.pl/user/opinie/budby2>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydawnictwo HELION

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel. 32 231 22 19, 32 230 98 63

e-mail: dlabystrzakow@dlabystrzakow.pl

WWW: <http://dlabystrzakow.pl>

Printed in Poland.

- Kup książkę
- Poleć książkę
- Oceń książkę

- Księgarnia internetowa
- Lubię to! » Nasza społeczność

Spis treści

O autorach	13
Podziękowania od autorów	15
Wprowadzenie	17
O książce	17
Konwencje zastosowane w książce	18
Jak podzielona jest książka	18
Część I. Wyruszamy w podróż: podstawy buddyzmu	19
Część II. Krótka historia buddyzmu	19
Część III. Postępowanie buddysty	19
Część IV. Poznawanie buddyjskiej ścieżki	19
Część V. Dekalogi	19
Część VI. Dodatki	20
Ikony wykorzystane w książce	20
Co dalej	20

CZĘŚĆ I: WYRUSZAMY W PODRÓŻ: PODSTAWY BUDDYZMU ... 23

ROZDZIAŁ 1: Wejście w świat buddyzmu: podstawy	25
Czy buddyzm jest religią?	26
Rola Buddy	28
Funkcja filozofii w buddyzmie	30
Docenianie buddyjskich praktyk	32
Etyczne życie	32
Poznawanie własnego życia poprzez medytację	34
Praktykowanie oddania	34
Poświęcenie własnego życia dla dobra wszystkich istot	35

ROZDZIAŁ 2:	Zrozumienie własnego umysłu	
	— twórcy wszelkich doświadczeń	39
	Jak umysł kształtuje doświadczenia	40
	Kontrast między ciałem a umysłem	41
	Umysł w ujęciu trzech nurtów buddyzmu	42
	Sześć głównych typów świadomości	43
	Wpływ różnych czynników na świadomość umysłową	44
	W poszukiwaniu własnych emocji	45
	Dostrzeganie fundamentalnej czystości własnego umysłu	47
	Możliwości rozpraszania złudzeń	47
	Dostrzeganie słońca za chmurami	47
	Podążanie ścieżką mądrości i miłującego współczucia	49
	Mądrość: zrywanie zasłony błędnych wyobrażeń	49
	Miłujące współczucie: otwieranie serca na innych	50

CZĘŚĆ II: KRÓTKA HISTORIA BUDDYZMU .....

53

ROZDZIAŁ 3:	Życie i nauczanie historycznego Buddy	55
	Wczesny okres życia Buddy	56
	Cudowne narodziny	57
	Nadopiekuńczy ojciec	59
	Ożenek księcia i uwięzienie w pałacu rozkoszy	59
	Odkrycie wiedzy zakazanej: cztery sceny	60
	Początek poszukiwań	61
	Porzucenie arystokratycznego życia	61
	Popadnięcie w skrajność i odkrycie drogi środka	62
	W cieniu drzewa bodhi: walka z Marą	65
	Działanie dla dobra innych: Budda nauczycielem	67
	Przewodnictwo duchowe: wprawienie w ruch koła dharmy	67
	Powstanie wspólnoty	68
	Ostatnie przesłanie Buddy: wszystko przemija	69
	Cztery szlachetne prawdy	70
	Prawda o cierpieniu	70
	Prawda o przyczynie cierpienia	73
	Prawda o ustaniu cierpienia	74
	Prawda drogi	75
	Wizja przyszłości	77
	Nadejście Maitrei	78
	Degeneracja i nadzieja	79

ROZDZIAŁ 4: **Rozwój buddyzmu na subkontynencie indyjskim 81**

Pierwszy sobór buddyjski	82
Zwołanie soboru	82
Kategoryzacja nauczania: trzy kosze	83
Pokojowe rozpowszechnianie nauczania buddyjskiego	84
Na rozstaju dróg: rozłam w społeczności buddyjskiej	85
Drugi sobór	85
Różne drogi rozwoju nauczania	86
Buddyzm religią ludu: wpływ cesarza Asioki	86
Zmiana podejścia	87
Promowanie buddyzmu poza granicami Indii	87
Dwa poziomy praktyki we wczesnym buddyzmie	89
Zmienne sympatie, nowe ideały	90
Wznoszenie stup	91
Przejażdżka wielkim wozem: mahajana	92
Motywy przewodnie mahajany	92
Kronika rozwoju nauk mahajany	93
Sutra lotosu prawdziwej dharmy	93
Sutra Vimalakirtiego	94
Sutry doskonałości mądrości	94
Sutra o nawiedzeniu Lanki	94
Sutra o urodzie świata	95
Sutry czystej krainy	96
Upadek i odrodzenie buddyzmu w Indiach	97
Zanikanie	98
Odrodzenie w Indiach	98
Przenoszenie gór: buddyzm w Nepalu	99
Tradycje buddyjskie w Nepalu	99
Bliższe spojrzenie na buddyzm newarski	99

ROZDZIAŁ 5: **Rozwój buddyzmu do czasów dzisiejszych 101**

Dwie drogi ekspansji buddyzmu	101
Ekspansja „drogi starszych” przez Azję Południowo-Wschodnią na Zachód	103
Buddyzm therawady przyjmuje się w Tajlandii	104
Wzrost popularności medytacji <i>wipassana</i> na Zachodzie	107
Wielkim wozem do Chin i dalej	109
Rozwój mahajany w Chinach	110
Girlanda kwiatów i tiantai: wielkie systemy unifikacyjne	113
Kronika czystej krainy i innych szkół oddania	114
Zen na Dalekim Wschodzie i Zachodzie	118
Z Tybetu na Zachód: trasa diamentowego wozu	124

CZĘŚĆ III: POSTĘPOWANIE BUDDYSTY 137

ROZDZIAŁ 6: **Przejsie na buddyzm 139**

Poruszanie się własnym tempem	139
Branie odpowiedzialności za własne życie	140
Określenie poziomu Twojego zaangażowania	141
Zapoznanie się z naukami buddyzmu	142
Czytanie książek zawierających nauki buddyjskie	143
Wybieranie tradycji	143
Przyjęcie nauk o medytacji	144
Rozwijanie praktyki medytacyjnej	145
Znajdowanie nauczyciela	145
Formalne zostanie buddystą	147
Skupienie na istocie wyrzeczenia	147
Przyjęcie schronienia w trzech klejnotach	148
Otrzymanie wskazań	149
Odkrywanie dalszych etapów praktyki	151
Obranie ścieżki klasztornej	152
Wyrzeczenie się świata	152
Wyświęcenie na mnicha lub mniszkę	153
Poświęcenie swojego życia praktyce buddyzmu	154

ROZDZIAŁ 7: **Medytacja: główna praktyka buddyzmu 157**

Obalenie mitów na temat medytacji	158
Definicja medytacji	159
Odkrywanie korzyści płynących z medytacji	161
Medytacja w oczach neurobiologów	161
Rozpoznanie swojej obecnej sytuacji	163
Kultywowanie zrównowazenia	164
Nie ruszaj się tyle, usiądź w końcu	165
Docenianie swojego życia	168
Zrozumienie troistej natury medytacji buddyjskiej	169
Rozwijanie uważnej świadomości	170
Pogłębianie koncentracji	172
Rozwój wglądu	173
Rozwijanie trzech mądrości jako podstaw wglądu	174
Kultywowanie mądrości uzyskanej dzięki słuchaniu nauk	175
Kultywowanie mądrości uzyskanej dzięki kontemplowaniu tego, co słyszysz	175
Kultywowanie mądrości uzyskanej dzięki medytacji nad tym, co rozumiesz	176

ROZDZIAŁ 8:	Dzień z życia buddysty	179
	Rola klasztorów w buddyzmie	180
	Wyrzeczenie się świata zewnętrznego: dzień z życia zachodniego buddysty	181
	Typowy dzień z życia	182
	Wypełnianie kalendarza specjalnymi wydarzeniami	183
	Kwiat lotosu kwitnący w mule: dzień z życia praktyka zen	186
	Typowy dzień z życia	187
	Warsztaty ciszy	190
	Specjalne wydarzenia	192
	Oddanie trzem klejnotom: dzień z życia praktyka tradycji wadźrajany	192
	Ufność umysłowi Amidy: dzień z życia praktyka tradycji czystej krainy	195

ROZDZIAŁ 9:	W ślad za Buddą	197
	Główne miejsca pielgrzymek	197
	Lumbini: miejsce narodzin Buddy	199
	Bodh Gaja: miejsce oświecenia	200
	Sarnath: pierwsze nauki	203
	Kuśinagara: śmierć Buddy	204
	Inne ważne miejsca pielgrzymek	205
	Radźgir	205
	Śrawasti	206
	Sankassa	207
	Nalanda	207
	Wybranie się na pielgrzymkę	208

CZĘŚĆ IV: POZNAWANIE BUDDYJSKIEJ ŚCIEŻKI .....

ROZDZIAŁ 10:	Czym tak w ogóle jest oświecenie?	213
	Wiele twarzy duchowego urzeczywistnienia	214
	Pogląd tradycji therawady na nirwanę	216
	Definiowanie nirwany	216
	Odkrywanie czterech etapów ścieżki wiodącej do nirwany	217
	Poznanie dwóch tradycji	218
	Czystość umysłu w tradycji wadźrajany	219
	Bezpośrednie podejście do urzeczywistnienia	219
	Zrozumienie oświecenia Buddy	220
	Twarzą w twarz z nirwaną w tradycji zen	221
	Bezpośredni przekaz z mistrza na ucznia	221
	Dziesięć obrazów pasterskich	222
	Wspólne cechy buddyjskiego oświecenia	234

ROZDZIAŁ 11:	Kwestia życia i śmierci	235
	Osobiste podejście do śmierci	236
	Życie jako cenny i rzadki dar	237
	Twarzą w twarz z rzeczywistością: medytacja nad śmiercią	239
	Zrozumienie, że śmierć jest gwarantowana	240
	Nie wiesz, kiedy nadejdzie śmierć	241
	Świadomość śmierci jako duchowy sojusznik	242
	Czerpanie korzyści z medytacji nad śmiercią	243
	Śmierć bliskiej osoby	243
	Przegląd podejścia do śmierci w różnych tradycjach buddyzmu	244
	Therawada: wyrwanie się z koła ponownych narodzin i śmierci	244
	Wadźrajana: śmierć jako ścieżka	246
	Zen: umrzeć przed śmiercią	248
ROZDZIAŁ 12:	Koncepcja karmy	249
	Docenianie karmicznego prawa przyczyny i skutku	249
	Konsekwencje karmiczne	250
	Etyczne wskazówki Buddy	251
	Odkrywanie buddyjskich wskazań	252
	Wskazania i trzy rodzaje działań	253
	Głębsze spojrzenie na dziesięć negatywnych działań	254
	Radzenie sobie z wykroczeniami	260
	Pokuta	261
	Oczyszczanie negatywnej karmy	262
ROZDZIAŁ 13:	Przerwanie cyklu niezadowolenia	265
	Życie jako wielki wyścig szczurów	266
	Koło życia: znaczenie tułaczkii w sansarze	267
	Identyfikowanie głównych złudzeń	270
	Analiza sześciu sfer istnienia	273
	Zrozumienie dwunastu ogniw	276
	Pokonać cierpienie: trzy wyższe ćwiczenia	281
ROZDZIAŁ 14:	Realizacja najwyższego potencjału	285
	Szczęście dla wszystkich i wszystkiego	286
	Poświęcenie swojego serca innym istotom	287
	Wszystko zostaje w rodzinie	287
	Odkrycie, czego pragną wszystkie istoty	289
	Rozwijanie czterech boskich siedzib	290
	Miłująca dobroć	291
	Rozwijanie współczucia	291

Rozwijanie współradości	292
Rozwijanie zrównoważenia	294
Kultywowanie sześciu doskonałości bodhisattwy	295
Praktykowanie szczodrości	295
Samodyscyplina etycznego postępowania	297
Rozwijanie cierpliwości	297
Praktykowanie z entuzjastycznym wysiłkiem	299
Wyostrenie koncentracji	300
Kultywowanie najwyższej doskonałości: mądrości	302

ROZDZIAŁ 15: Historie czterech mistrzów buddyjskich 305

Dipa Ma (1911 – 1989)	306
Wczesne lata życia jako żona i matka	306
Pokonanie chorób dzięki medytacji	307
Podzielenie się z innymi	308
Ajahn Chah (1918 – 1992)	309
Odnalezienie drogi w lesie życia	310
Przetarcie klasztornego szlaku	310
Thich Nhat Hanh (ur. 1926)	311
Praca na rzecz pokoju w czasie wojny	312
Nowe początki na podstawie klasycznych ideałów	313
Dalajlama (ur. 1935)	315
Dziedzictwo reinkarnacji	315
Wczesne życie XIV Dalajlamy	316
Problemy z Chinami	318
Wolność na wygnaniu	319
Zamiłowanie do nauki	320
Ambasador buddyzmu	320

CZĘŚĆ V: DEKALOGI 323

ROZDZIAŁ 16: Dziesięć fałszywych założeń o buddyzmie 325

Buddyzm jest dla Azjatów	326
Dla buddysty Budda jest bogiem	326
Oddawanie czci idolom	327
Dla buddystów życie jest cierpieniem, więc ochoczo oczekują śmierci	327
Dla buddystów wszystko jest zaledwie iluzją	328
Buddyści w nic nie wierzą	329
Tylko buddyści mogą praktykować buddyzm	329
Buddystów interesuje tylko kontemplowanie podbrzusza	330
Buddyści nigdy się nie złączą	330
„To tylko twoja karma; nic na to nie poradzisz”	332
Buddyści nie wiedzą, jak liczyć	332

ROZDZIAŁ 17:	Dziesięć sposobów na to, jak buddyzm może Ci pomóc w życiu	333
	Afirmowanie podstawowych reguł	334
	Wykorzystanie podstawowych reguł	334
	Zmiana swoich oczekiwań	335
	Stopniowe akceptowanie zmiany	335
	Przełamanie konkretności	336
	Udawanie Buddy	337
	Obserwowanie rdzewiejącego samochodu	337
	Inne spojrzenie na posiadane rzeczy	338
	Żałowanie złodzieja	339
	Troskliwe poddanie się bólowi	340
	Wyłączenie projektora	341
	Radzenie sobie z nieproszonymi gośćmi	342

CZĘŚĆ VI: DODATKI 345

DODATEK A:	Pojęcia buddyjskie	347
-------------------	---------------------------------	------------

DODATEK B:	Dodatkowe materiały	353
-------------------	----------------------------------	------------

	Historia Buddy	354
	Klasyka buddyjska, stara i nowa	354
	Warte przeczytania	356
	O współczesnych mistrzach i autorstwa współczesnych mistrzów	358
	Kobiety i buddyzm	359
	Buddyzm społecznie zaangażowany	360

	Skorowidz	361
--	------------------------	------------

- ▶ zrozumienie znaczenia umysłu w buddyzmie;
- ▶ poznawanie dziwactw własnego umysłu;
- ▶ dostrzeganie własnej czystości;
- ▶ przezwyciężanie ignorancji za pomocą mądrości;
- ▶ przekształcanie umysłu za pomocą współczucia.

Rozdział 2

Zrozumienie własnego umysłu — twórcy wszelkich doświadczeń

W rozdziale 1. przedstawiliśmy buddyzm, zestawiając to, czym on nie jest — surowym, sztywnym systemem wierzeń religijnych — z tym, czym jest: praktyczną, opartą na doświadczeniu metodą przekształcania życia.

U podstaw tego przekształcania leży ludzki *umysł*, który jednak jest pojęciem dość trudnym do zdefiniowania. Choć to słowo często pojawia się w rozmowach („Ona ma bystry umysł”, „Brak mi dziś jasności umysłu”, „Umysł ci zaćmiło?” itd.), trudno jednoznacznie określić jego znaczenie.

W tym rozdziale napiszemy trochę o tym, co różne tradycje buddyzmu mają do powiedzenia na temat umysłu, zwracając szczególną uwagę na to, jak poszczególne funkcje umysłu kształtują dosłownie wszystko, zaczynając od Twojego duchowego rozwoju, kończąc na najbardziej zwyczajnych, codziennych doświadczeniach życiowych. To rozległe zagadnienie i z całą pewnością nie zdołamy tu omówić wszystkiego. Nie martw się jednak — na tym etapie chcemy tylko, abyś miał ogólne wyobrażenie na ten temat.

Jak umysł kształtuje doświadczenia

Umysł kształtuje wszystkie Twoje doświadczenia bez wyjątku i nadaje im odpowiednią barwę. Starożytny zbiór buddyjskich mądrości, *Dhammapada*, zaczyna się od dwóch wersów, które głoszą:

Umysł poprzedza wszelkie myśli. Umysł jest ich zwierzchnikiem; umysł je kształtuje. Gdy ktoś mówi lub działa z nieczystym umysłem, cierpienie podąża w ślad za taką osobą niczym koła wozu za kopytami wołu (wers 1).

Umysł poprzedza wszelkie myśli. Umysł jest ich zwierzchnikiem; umysł je kształtuje. Gdy ktoś mówi lub działa z czystym umysłem, szczęście podąża za taką osobą niczym nie opuszczający jej własny cień (wers 2).

Z buddyjskiego punktu widzenia to, co się dzieje w Tobie (w Twojej głowie), ma o wiele większe znaczenie przy ustalaniu, czy jesteś szczęśliwy, czy nieszczęśliwy, niż zewnętrzne okoliczności Twojego życia.

Zatrzymajmy się tutaj na moment. Czy to, co właśnie przeczytałeś, brzmi rozsądnie? Czy wewnętrzne działanie Twojego umysłu naprawdę ma większy wpływ na Ciebie niż to, co posiadasz, lub Twoje otoczenie? Przecież wielkie firmy i agencje reklamowe wydają co roku miliardy dolarów, aby Cię przekonać, że jest odwrotnie! Z ich punktu widzenia najlepszym sposobem na osiągnięcie szczęścia jest kupowanie tego, co sprzedają. Odwołują się one do czegoś, co Jon nazywa „mentalnością gdyby tylko”: gdybyś tylko jeździł lepszym samochodem, mieszkał w większym domu, płukał usta skuteczniejszym płynem i używał miększego papieru toaletowego, wtedy byłbyś naprawdę szczęśliwy. Nawet jeśli nie wierzysz we wszystko, co mówią w reklamach, czy nie masz przekonania, że to wewnętrzne warunki Twojego życia decydują o Twoim dobrym samopoczuciu?

WSKAZÓWKA

Wypracuj nawyk zadawania sobie tego typu pytań za każdym razem, kiedy natkniiesz się na nowe informacje. Badanie zagadnień poruszanych w książkach, które czytasz, lub w nauczaniu, którego jesteś adresatem, nie jest tylko zabawą intelektualną ani cczą rozrywką. O ile są prowadzone prawidłowo, takie dociekania stają się istotną częścią duchowego rozwoju. Samo uznawanie pewnych twierdzeń za prawdziwe, a odrzucanie innych jako fałszywych bez uważnego ich zbadania nie pozwala zbyt wiele osiągnąć.

W tym przypadku badanie jest szczególnie ważne, ponieważ pytania dotyczą tego, jak najlepiej przeżyć życie. Czy dążenie do szczęścia powinno polegać głównie na gromadzeniu dóbr i innych zewnętrznych przejawów dobrobytu? A może należy się skupić przede wszystkim na utrzymywaniu porządku wewnętrznego?

Jeśli chcesz uzyskać jakieś wyobrażenie o tym, jak może wyglądać takie badanie, rozważ następującą sytuację. Dwie Twoje przyjaciółki, Jennifer i Karen, jadą razem na wakacje na Tahiti. Zatrzymują się w tym samym luksusowym pensjonacie, jedzą te same wykwintne dania przygotowane przez wytrawnego kucharza, wylegują

się na tej samej dziewiczej plaży i korzystają z tych samych rozrywek. Kiedy jednak po powrocie do domu opowiadają o swoim wyjeździe, można odnieść wrażenie, że były w dwóch zupełnie różnych miejscach! Według Jennifer Tahiti jest rajem na ziemi, zaś według Karen najprawdziwszym piekłem. Na każde wspaniałe doświadczenie opisywane przez Jennifer przypadają dwa koszmarnie, o których opowiada Karen. Oczywiście jest to sytuacja hipotetyczna, ale czy ta historia nie brzmi znajomo? Czy coś podobnego nie przydarzyło się kiedyś Tobie albo komuś z Twoich przyjaciół?

Rozważmy jeszcze jeden scenariusz. W czasie wojny dwóch kolegów trafia do obozu jenieckiego. Podobnie jak w poprzednim przykładzie obaj znajdują się w identycznym położeniu, tyle że tym razem okoliczności zewnętrzne są bardzo złe. Jeden z żołnierzy ogromnie cierpi z powodu trudnych warunków, w efekcie dopada go zgorzknienie i załamanie. Drugiemu udaje się wzniesć ponad okoliczności, potrafi nawet wspierać towarzyszy niedoli i dodawać im otuchy. Tego typu prawdziwe historie wcale nie należą do rzadkości, więc jak je można wytłumaczyć?

Powyższe przykłady (oraz podobne sytuacje, które znasz z własnego doświadczenia) pokazują, że zewnętrzne okoliczności życia nie są jedynymi — ani nawet najważniejszymi — czynnikami decydującymi o tym, czy jesteś szczęśliwy. Gdyby okoliczności zewnętrzne były ważniejsze niż stan umysłu, zarówno Jennifer, jak i Karen byłyby zachwycone wakacjami na Tahiti, obaj żołnierze cierpieliby jednakowo, a żaden bogaty i sławny człowiek nigdy nie pomyślałby o samobójstwie.

Im bliżej się temu przyglądamy, tym wyraźniej widać, że nastawienie psychiczne jest bardzo ważnym czynnikiem określającym jakość życia. Nie twierdzimy, że zewnętrzne warunki życia nie mają żadnego znaczenia, ani nie sugerujemy, że trzeba się pozbyć wszelkich dóbr, aby w pełni oddać się poszukiwaniom duchowym. Niemniej bez rozwijania w sobie *wewnętrznego* spokoju i dbania o stabilność umysłu żaden sukces na świecie — czy to mierzony bogactwem, sławą, władzą, czy rozległością relacji — nie przyniesie Ci prawdziwego szczęścia. Jak ktoś kiedyś powiedział: „Za pieniądze nie można kupić szczęścia — można tylko wybrać sobie własną formę cierpienia”.

Kontrast między ciałem a umysłem

Nawet jeśli rozumiesz ogólnie, czym jest umysł, możesz mieć trudności z dokładnym jego zidentyfikowaniem. W końcu nie da się wskazać jakiejś konkretnej rzeczy i powiedzieć: „To jest mój umysł”. Dlaczego? Ponieważ w odróżnieniu od mózgu, serca i innych organów ciała umysł nie ma koloru, kształtu, masy ani innych cech fizycznych.

Dopóki jednak żyjesz, Twoje ciało i umysł pozostają ściśle związane ze sobą i wywierają duży wpływ na siebie nawzajem. Każdy wie np., że picie zbyt dużej ilości alkoholu może mieć ogromny, bardzo szkodliwy wpływ na umysł. Fizyczne właści-

wości alkoholu obniżają zdolności umysłowe, osłabiają zahamowania, a nawet powodują halucynacje.

Umysł także ma duży wpływ na ciało. Przykładowo zamartwianie się może być przyczyną wielu dolegliwości somatycznych, w tym wrzodów żołądka, zapalenia jelita grubego i nadciśnienia. Związek ten nie uszedł uwadze lekarzy. Coraz więcej z nich przyznaje, że stan psychiczny pacjenta może mieć ogromny wpływ na skuteczność walki z chorobą. Wiele szpitali oferuje obecnie rozmaite procedury uzdrawiania ciała i umysłu, takie jak hipnoterapia oraz psychoterapia grupowa i indywidualna, dzięki którym pacjenci szybciej i skuteczniej wracają do zdrowia. Wypad do miejscowej księgarni pozwoli Ci odkryć jeszcze więcej dowodów na wpływ umysłu na funkcjonowanie ciała — na półkach znajdziesz dziesiątki tytułów poświęconych zbawiennemu wpływowi wizualizacji, afirmacji i pozytywnego myślenia na ludzkie zdrowie. Pewien znany pisarz twierdzi nawet, że wyleczył się z raka, oglądając nałogowo komedie braci Marx! Być może w jego przypadku śmiech faktycznie był najlepszym lekarstwem.

Ciało i umysł są ze sobą powiązane, ale nie stanowią jedności. Gdyby stanowiły, stan psychiczny człowieka sprowadzałby się do komórek nerwowych, aktywności elektrycznej i reakcji chemicznych w mózgu. Czy taka definicja byłaby adekwatnym i satysfakcjonującym wyjaśnieniem tego, co tak naprawdę dzieje się w ludzkim umyśle? Czy takie zróżnicowane i barwne doświadczenia jak zakochanie się, zawstydzenie albo przyływ artystycznej inspiracji można zredukować do reakcji częsteczkowych?

Buddyzm głosi, że ludzki umysł (świadomy wszelkich doświadczeń) jest pozbawiony formy. Dlatego nie można go zobaczyć ani dotknąć. Niemniej brak formy nie przeszkadza umysłowi w robieniu tego, do czego tylko on jest zdolny — w świadomym postrzeganiu! W gruncie rzeczy na tym właśnie polega jego zadanie: na byciu świadomym (lub przytomnym).

Umysł w ujęciu trzech nurtów buddyzmu

Różne tradycje buddyzmu trochę inaczej traktują umysł i jego rolę w rozwoju duchowym. Abyś mógł sobie wyobrazić, jak bogate i zróżnicowane mogą być te podejścia, przedstawiamy poglądy trzech najważniejszych tradycji buddyzmu obecnych dzisiaj na Zachodzie:

- ▶▶ Teksty *abhidharmy* lub „wyższego nauczania”, będące częścią kanonu buddyjskiej tradycji therawady, zawierają szczegółową analizę umysłu. W tych rozległych naukach podzielono funkcje umysłu na różne kategorie, takie jak podstawowe i drugorzędne, wprawne i niewprawne itd. Zawarta w omawianych tekstach analiza psychologiczna pomaga w dobrym zrozumieniu, które z wielu różnych funkcji mentalnych (jeden z systemów *abhidharmy* wskazuje ich niemal 50!) są aktywne w Twoim umyśle w danej chwili. Im większej wprawy nabierasz

w określaniu złożonej i zmiennej natury tych funkcji w momencie ich ujawniania się, tym skuteczniej możesz się przebijać przez szkodliwą iluzję trwałej i niezmiennej tożsamości ego (zagadnienie to zostanie wyjaśnione w rozdziale 13.) i osiągnąć duchowe wyzwolenie.

- ▶▶ Wielu poważnych wyznawców tradycji wadźrajany również studiuje nauki abhidharmy dotyczące radzenia sobie z umysłem, jego różnorodnych funkcji mentalnych itd. Ponadto wadźrajana oferuje techniki dążenia do osiągnięcia tzw. *umysłu przejrzystego światła*, błęgiego stanu świadomości leżącego u podstaw ludzkiej egzystencji, który ma znacznie większą moc niż jakikolwiek zwykły stan umysłu. Po uzyskaniu kontroli nad tym ukrytym skarbem wprawni adeptci medytacji (albo *jogini* przejrzystego światła) potrafią szybko i całkowicie pokonywać wszelkie przeszkody mentalne. Dzięki temu stają twarzą w twarz z ostateczną rzeczywistością i doświadczają najwyższego oświecenia, jakiego doznał Budda.
- ▶▶ Według niektórych mistrzów japońskiego buddyzmu zen wielki Umysł, lub natura buddy, przenika całe doświadczenie wszechświata. Wszystko, czego doświadczamy — zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz — nie jest niczym innym jak Umysłem (przez wielkie U). Z drugiej strony *mały umysł*, analityczny i oparty na pojęciach, ma skłonność do identyfikowania siebie jako ograniczonego, odrębnego „ja”. Duchowe przebudzenie polega na przesunięciu tożsamości z małego umysłu na wielki Umysł, a w dalszej kolejności na znany w tradycji zen „nieumysł”.

W całej książce (zwłaszcza w rozdziale 5.) znajdziesz więcej informacji na temat podejścia tych trzech (i kilku innych) tradycji buddyjskich do umysłu. Na razie jednak chcemy zaznaczyć jedną rzecz: to, w jaki sposób doświadczasz życia, jest kwestią Twojego wyboru. Twój umysł może być zaciemniony lub całkiem jasny, ograniczony lub pozbawiony granic. Pierwsza możliwość pociąga za sobą frustrację i niezadowolenie. Druga daje wolność i spełnienie. Tak zwana ścieżka duchowa umożliwia przejście od stanu zaciemnienia do całkowitej jasności, od ograniczeń do braku granic. Tego właśnie dotyczy nauczanie buddyjskie.

Sześć głównych typów świadomości

Ponieważ ludzkie ciało jest wyposażone w pięć zmysłów, mamy *pięć typów świadomości zmysłowej*, nazywanych czasem także pięcioma rodzajami przytomności. W niektórych tekstach buddyjskich noszą one dość fachowe nazwy, ale ich znaczenie jest całkiem proste. Są to:

- ▶▶ **Świadomość słuchowa**, czyli odbieranie dźwięków.
- ▶▶ **Świadomość smakowa**, czyli odczuwanie smaków (takich jak gorzki, słodki, kwaśny itd.)
- ▶▶ **Świadomość węchowa**, czyli odbieranie zapachów.

ZNIEKSZTAŁCONE POSTRZEGANIE

Nie trzeba chyba mówić, że działanie pięciu rodzajów świadomości zmysłowej zależy od kondycji adekwatnych narządów zmysłu. Kiedy np. masz katar, możesz całkowicie utracić zmysł powonienia; świadomość węchowa działa dobrze, ale opuchnięta śluzówka zakłóca zdolność nosa do odbierania zapachów. Podobnie każdy kucharz, który kiedykolwiek dodał zbyt dużo soli do zupy, wie, że język z czasem przyzwyczaja się do niektórych smaków. Rozważmy jeszcze jeden przykład: jeśli przyciśniesz palcem gałkę oczną z boku i popatrzyś na nocne niebo, możesz zobaczyć dwa księżycy zamiast jednego. Te przykłady pokazują, że nie zawsze można wierzyć w tworzony przez umysł obraz rzeczywistości. Jeżeli dodamy do tego różne zniekształcenia powodowane przez uprzedzenia i oczekiwania, łatwo zrozumieć, że wyraźne, niezdeformowane postrzeganie rzeczywistości nie jest wcale tak powszechne, jak się wydaje.

- ▶▶ **Świadomość dotykowa**, czyli rozpoznawanie odczuć ciała (odczucie gorąca i zimna, szorstkości i gładkości itd.)
- ▶▶ **Świadomość wzrokowa**, czyli postrzeganie kolorów i kształtów.

Te pięć rodzajów świadomości zmysłowej bez wątpienia zależy od stanu zdrowia Twojego ciała i narządów zmysłów. Szósty typ świadomości nie jest jednak aż tak bezpośrednio związany z funkcjonowaniem zmysłów. Jest nazywany *świadomością umysłową*. Może ona być oparta na wszystkich wcześniej wymienionych rodzajach świadomości — wzrokowej, słuchowej, węchowej, smakowej i dotykowej — oraz wielu innych.

Wpływ różnych czynników na świadomość umysłową

Kiedy ludzie mówią o umyśle, zwykle chodzi im o szósty rodzaj świadomości — świadomość umysłową. Jeśli np. myślisz o swojej matce, to nawet jeśli mieszka ona setki kilometrów od Ciebie albo już nie żyje, możesz powiedzieć: „Niedawno przyszła mi ma myśl moja matka”. A kiedy myślisz o niej tak intensywnie, że jej obraz staje Ci przed oczami, zaczynasz ją widzieć — nie za sprawą świadomości wzrokowej, lecz umysłowej. Albo, jak to się mówi: widzisz ją oczami wyobraźni.

Szósta świadomość działa na różne sposoby i wpływa na wszystko, co nas dotyczy, w tym na pięć rodzajów świadomości zmysłowej. Przykładowo *uwaga*, czyli zdolność do zwrócenia umysłu w konkretnym kierunku, jest tylko jedną z wielu różnych cech łączonych ze świadomością umysłową. Kiedy czuwasz, wszystkie pięć typów świadomości zmysłowej stale odbiera informacje z otoczenia w formie nieobrobionych danych zmysłowych, ale poziom uwagi poświęcanej poszczególnym fragmentom tych informacji może być bardzo różny.

Czytając tę książkę, zwracasz uwagę na kształt liter i słów na stronie za pomocą świadomości wzrokowej. Jak bardzo jesteś jednak świadomy wrażeń dotykowych towarzyszących zetknięciu się Twoich pośladków z krzesłem, na którym siedzisz (bądź kanapą, ławką albo huśtawką ogrodową)? Zatrzymaj się na chwilę i pomyśl o tym. Dopóki nie ukierunkowaliśmy Twojej uwagi na to wrażenie zmysłowe, prawdopodobnie w ogóle go nie dostrzegałeś. (Oczywiście sytuacja byłaby inna, gdybyś nagle usiadł na drzazdze. Wtedy nie potrzebowałbyś niczyjej pomocy, żeby zdać sobie sprawę z tego, co odczułeś zmysłem dotyku).

Ten przykład miał Ci pokazać, że poziom świadomości zmysłowej zależy od bardzo wielu czynników. W niektórych przypadkach — takich jak wtedy, kiedy ulegasz iluzji optycznej — możesz się całkowicie mylić co do tego, czego jesteś świadomy. Wrażenia zmysłowe są notorycznie niewiarygodne. Niemniej w pewnych bardzo szczególnych okolicznościach możesz doznać prawdziwie zadziwiającego zwiększenia świadomości zmysłowej. Zawodowi sportowcy np. często mówią o byciu „w strefie”. Kiedy tego doświadczają, wszystkie działania (a nawet sam czas) wydają się zwalniać, bez względu na to, jak bardzo są dynamiczne. Sportowcy twierdzą, że widzą wszystko niezwykle wyraźnie, jak gdyby wydarzenia rozgrywały się w zwolnionym tempie. Widzą niezwykle ostro całe boisko i wszystkich pozostałych graczy. W takich sytuacjach może dochodzić do prawdziwych cudów.

Takie dramatyczne zmiany wynikają ze wzrostu koncentracji stanowiącej inny aspekt lub funkcję świadomości umysłowej. Według niektórych autorytetów budyjskich *koncentracja* jest zdolnością umysłu do niezłomnego trwania w chwili obecnej i podtrzymywania pełnej świadomości otaczających nas rzeczy. Koncentrację można rozwijać, podobnie jak inne zdolności umysłowe (wskazówki dotyczące rozwijania koncentracji znajdziesz w rozdziale 7.). Nasza koncentracja jest przez większość czasu raczej rozproszona — miękka i rozmyta jak światło zwykłej żarówki. Natomiast niektórzy mistrzowie medytacji potrafią osiągnąć stan szczególnie głębokiej koncentracji, *samadhi*, w którym ich umysł może uzyskać głęboki wgląd w rzeczywistość. (Mówi się, że kiedy Einstein zajmował się jakimś konkretnym problemem teoretycznym, potrafił na długi czas wprowadzić się w stan koncentracji przypominający *samadhi*. Trwał wtedy bez ruchu, zupełnie nieświadomy tego, co działało się wokół).

W poszukiwaniu własnych emocji

Jak dotąd w tym wprowadzeniu do zagadnień dotyczących umysłu podkreślaliśmy pewne czynności umysłowe — takie jak dociekanie i koncentracja — ale z pewnością nie są one jedynymi funkcjami umysłu. Świadomość umysłowa obejmuje również Twoje postawy i stany emocjonalne, zarówno pozytywne, jak i negatywne.

Kiedy buddyści mówią o rozwoju umysłowym, nie chodzi im o stawianie się mądrzejszym. Rozwój umysłowy obejmuje takie praktyki, jak rozluźnianie uścisku, w którym „negatywne” stany emocjonalne trzymają Twój umysł, oraz zwiększanie napięcia „pozytywnych” cech umysłowych. (Używamy cudzysłowów, ponieważ określenia „negatywny” i „pozytywny” są względne; nie powinieneś myśleć, że jakaś część Twojego umysłu jest z natury „dobra”, a inna z natury „zła”).

Ważną częścią rozwoju umysłowego i duchowego jest korzystanie z inteligencji emocjonalnej — zapożyczamy tutaj termin, który stał się ostatnio bardzo popularny.

UMYSŁ, GŁOWA I SERCE

Na Zachodzie panuje tendencja do myślenia o różnych aspektach świadomości umysłowej jako umiejscowionych w głowie lub sercu. Funkcje takie jak gromadzenie wiedzy, myślenie, rozumowanie, zapamiętywanie i analizowanie — innymi słowy: funkcje, które większości ludzi na ogół kojarzą się z aktywnością umysłową — są przypisane do głowy. Kiedy np. ktoś dysponuje wysoko rozwiniętą inteligencją akademicką, mówi się o nim, że jest „prawdziwym mózgowcem”. Gdy ktoś próbuje rozwiązać jakiś trudny problem albo przypomnieć sobie coś, o czym zapomniał, często drapie się po głowie, jakby ta czynność miała się jakoś przyczynić do zainicjowania procesu myślowego.

Z kolei ośrodek emocji jest często umiejscawiany w sercu. W gwałtownym przyпадzie silnych emocji często kładziemy rękę na klatce piersiowej albo nawet uderzamy się pięścią. Zwykle się mówi, że w sercu mieszkają miłość, odwaga i wiele innych uczuć. Serce jest symbolem romantycznych uczuć (pomyśl o walentynkowych kartkach w jego kształcie), a angielski wyraz *courage*, oznaczający odwagę, wywodzi się od francuskiego słowa *coeur*, czyli serce.

(Warto wiedzieć, że także inne organy były w przeszłości uważane za siedlisko różnych emocji. Choćby w czasach Szekspira ludzie sądzili, że siedliskiem furii jest wątroba. To znaczenie przetrwało do dzisiaj w angielskim epitecie *lily-livered*, czyli „tchórzliwy”. Istnieją też inne idiomy związane z organami i emocjami, np. „coś komuś leży na wątrobie” albo „wylewać na kogoś swoją żółć”).

Należy zauważyć, że w buddyzmie brak takiego wyraźnego rozróżnienia pomiędzy emocjonalnym charakterem serca a intelektualnymi funkcjami głowy. Sanskryckie słowo *चित्ता* (termin ten zostanie szczegółowo omówiony w rozdziale 14.) jest tłumaczone w zależności od kontekstu jako „umysł”, „serce”, „postawa” albo „świadomość”. Również japońskie słowo *shin* można przełożyć zarówno jako „umysł”, jak i „serce”.

Dostrzeganie fundamentalnej czystości własnego umysłu

Jeśli przeczytałeś ten rozdział od początku, możesz mieć teraz pewne pytania. Przykładowo: wiedząc już o tym, że umysł składa się z elementów pozytywnych i negatywnych, możesz się zastanawiać, czy zawsze tak będzie. Czy to się może zmienić? Czy jest jakiś powód, aby przypuszczać, że godne podziwu cechy, które wszyscy cenimy (takie jak życzliwość), mogą wyprzeć elementy przysparzające nam cierpienia (takie jak niechęć)? Inaczej mówiąc: czy może w ogóle dojść do rozwoju duchowego?

Możliwości rozpraszania złudzeń

Aby odpowiedzieć na te pytania, należy najpierw zrozumieć, że umysł podlega ciągłym zmianom. Bardzo negatywny stan umysłu, taki jak nienawiść, może nas opanować na krótko, ale z pewnością ustąpi. Sama istota stanów umysłowych polega na tym, że nie są one trwałe. (Jak głosi popularne powiedzenie: „jedyną stałą rzeczą jest zmiana”).

Zazdrość, nienawiść, chciwość i podobne uczucia są źródłem cierpienia i niezadowolonia, ponieważ nie są zgodne z rzeczywistością. Odmalowują mylący obraz świata. Jeżeli coś wydaje Ci się atrakcyjne, złudzenie przywiązania wyolbrzymia pożądane cechy tej rzeczy do takiego poziomu, że jest ona postrzegana jako idealna i upragniona. Jeżeli jednak niedługo potem odkryjesz choćby najmniejszą wadę tej samej rzeczy, Twoja złość i rozczarowanie mogą sprawić, że wyda Ci się ona bezwartościowa, a nawet odrażająca. Cóż za huśtawka emocji! Mężczyzna zauroczony kobietą nie znajduje wystarczająco wzniosłych słów, by słać jej liczne zalety. Niemniej niedługo potem w czasie rozprawy rozwodowej nie potrafi powiedzieć o niej ani jednej dobrej rzeczy.

Złudzenia można przezwyciężyć mądrością. (Inaczej mówiąc: można je spenetrować za pomocą wglądu). *Mądrość* to pozytywny, rozjaśniający czynnik umysłowy wspomagający ten proces. Mądrość nie zagraża przy tym innym pozytywnym stanom umysłu i serca, takim jak współczucie. W gruncie rzeczy nawet je wzmacnia.

Dostrzeganie słońca za chmurami

ZAPAMIĘTAJ

Z punktu widzenia niektórych współczesnych nauczycieli buddyzmu tybetańskiego podstawowa natura umysłu jest czysta, nieskażona i nieuwarunkowana.

Można to zilustrować za pomocą wspaniałej analogii. Zaczynij od przywołania wspomnienia długotrwałej pochmurnej pogody. (Jon przez wiele lat mieszkał w północnej Anglii, więc wykonuje to ćwiczenie bez trudności. Pamięta nawet,

jak ktoś mu kiedyś powiedział: „W zeszłym tygodniu była niezła pogoda. Padało tylko dwa razy — za pierwszym razem przez trzy dni, za drugim przez cztery!”). W tak nieprzyjemnych warunkach może się wydawać, że słońce całkowicie zniknęło i już nie istnieje. Tymczasem wiadomo, że niezależnie od pogody słońce tak naprawdę nie znika. Chmury tylko je zasłaniają i nie pozwalają go zobaczyć. Po zmianie pogody słońce ponownie się ukaże, tak samo jasne jak przedtem.

Podobnie jest w ludzkim życiu: za chmurami złudzeń, które mogą Cię właśnie teraz otaczać (w postaci zawiłych i niekomfortowych uczuć chciwości, gniewu, zazdrości itp.), wciąż można odnaleźć podstawową czystość. Zaciemniające Twoją rzeczywistość złudzenia nie kalają tej czystości i nie mają na nią wpływu, bez względu na to, jak są silne i jak często naruszają Twój wewnętrzny spokój. Znajduje to odzwierciedlenie w powiedzeniu wywodzącym się z buddyźmu zen, które głosi: „Za tym, kto jest zajęty, kryje się ktoś, kto nie jest”.

Ścieżka duchowa wytyczona przez nauki buddyjskie polega więc przede wszystkim na przebijaniu nieautentycznych, nieistotnych aspektów doświadczenia, aby światło Twojej natury buddy — fundamentalna czystość najgłębszego poziomu świadomości — mogło rozbłysnąć bez przeszkód. Niektórzy ludzie posługują się bardziej przyziemną analogią, porównując podążanie ścieżką duchową do obierania kolejnych warstw cebuli!

Ważny tekst należący do tradycji mahajany pt. *Uttaratantra* („Niezrównana ciągłość”) i przypisywany Buddzie Maitrei (więcej informacji na jego temat znajdziesz w rozdziale 3.) zawiera wiele poetyckich analogii dla tej fundamentalnej czystości. Poniższy fragment (zaadaptowany z anglojęzycznego przekładu Glenna Mullina) porównuje naturę buddy wspólną dla wszystkich istot ze skarbem zakopanym pod podłogą domu nędzarza.

Pod podłogą domu biedaka leży ukryty skarb,
Ale ponieważ on nie wie o jego istnieniu,
Nie myśli o tym, że jest bogaty.
Podobnie w umyśle człowieka kryje się szczerą prawdą —
Niezmienna i niegasnąca,
Ale ponieważ ludzie jej nie dostrzegają,
Doświadczają ciągłego cierpienia.
Klejnot prawdy kryje się w domostwie umysłu;
Buddowie rodzą się czyści w tym świecie,
Aby ten skarb nam ukazać.

Podążanie ścieżką mądrości i miłującego współczucia

Jak można podjąć dążenie do odnalezienia, ujawnienia i wykorzystania podstawowej czystości opisanej w *Uttaratantrze* cytowanej w poprzednim podrozdziale? To bardzo rozległe zagadnienie, żeby nie powiedzieć więcej. Proces odkrywania i urzeczywistniania natury buddy zostanie omówiony szczegółowo w części IV, ale poniższe dwa zalecenia dają o nim pewne wyobrażenie:

- ▶▶ Pielęgnuj *mądrość*, która obnaża ignorancję będącą źródłem wszelkiego cierpienia.
- ▶▶ Rozbudzaj w sobie *miłujące współczucie*, które otwiera nasze serca na innych.

W rozdziale 14. piszemy obszerniej o mądrości i współczuciu, ale kolejne dwa podrozdziały zawierają pewną zapowiedź tego, czego się możesz spodziewać.

Mądrość: zrywanie zasłony błędnych wyobrażeń

ZAPAMIĘTAJ

W nauczaniu buddyjskim podkreśla się, że każde doświadczenie cierpienia i niezadowolonia (bez wyjątku) ma swe źródło w ignorancji.

Słowo „ignorancja” nie oznacza jednak w tym kontekście zwykłego braku zrozumienia lub niewiedzy na jakiś temat, jak w zdaniu: „Nigdy nie uczyłem się trygonometrii, więc jestem zupełnym ignorantem w tej dziedzinie”. Zamiast tego ignorancja w swoim najbardziej kłopotliwym wydaniu, będąca według Buddy przyczyną problemów wszystkich ludzi, to stan błędnego rozumienia lub błędnego rozpoznania rzeczywistości. Mówiąc najprościej, taka ignorancja składa się ze wszystkich błędnych wyobrażeń uniemożliwiających Ci postrzeganie rzeczy takimi, jakie one są. Zgodnie z tradycją zen: „wszystkie istoty posiadają mądrość i cnoty właściwe człowiekowi w pełni oświeconemu. Z powodu jednak zniekształconego obrazu rzeczywistości nie do końca zdają sobie z tego sprawę”.

Kiedy nauczyciel Jona, a zarazem jego umiłowany towarzysz duchowy, lama Thubten Yeshe, przybył do Stanów Zjednoczonych w 1974 r., często posługiwał się przykładem napiętych relacji między czarnymi a białymi (pamiętaj, że wtedy jeszcze nie używano określenia „Afroamerykanin”) jako ilustracją destrukcyjnych skutków błędnych wyobrażeń wynikających z ignorancji. Podkreślał, że kiedy biali i czarni spotykają się na ulicy, w gruncie rzeczy nie widzą siebie nawzajem. Widzą tylko swoje *projekcje* — zniekształcone obrazy tworzone przez umysł i rzutowane na napotkaną osobę. Te projekcje („Wszyscy czarni są tacy” i „Wszyscy biali są owacy”) tworzą zasłonę uniemożliwiającą każdemu z nich dostrzeżenie drugiego człowieka takim, jaki on jest, w całej jego ludzkiej złożoności. W efekcie powstaje atmosfera braku zaufania, podejrzliwości i strachu, która jest źródłem wyłącznie problemów.

WSKAZÓWKA

Zgodnie z nauczaniem buddyjskim: jeżeli chcemy zobaczyć rzeczy oświeconym okiem mądrości i rozwiązać swoje problemy, musimy odrzucić trzy konkretne rodzaje błędnych wyobrażeń (trzy typy ignorancji):

- ▶▶ Błędne przekonanie, że możemy odnaleźć prawdziwe szczęście w tym, co jest źródłem naszego cierpienia i niezadowolenia (jak w przypadku pijaka poszukującego zbawienia w alkoholu).
- ▶▶ Błędne przekonanie, że coś, co bardzo szybko się zmienia, jest trwałe, wieczne i niezienne (jak w przypadku osoby, która myśli, że na zawsze zachowa młody wygląd).
- ▶▶ Błędne przekonanie, że ludzie i rzeczy mają substancjalną, niezależną, możliwą do odnalezienia *jaźń* — własną, indywidualną naturę odrębną od ogółu.

Ta ostatnia, najbardziej fundamentalna forma ignorancji jest szczegółowo omawiana przez zwolenników buddyzmu indotybetańskiego, ale niełatwo ją zrozumieć. Nawet słowa, za pomocą których się ją objaśnia, mają konkretne znaczenie, które nie jest oczywiste dla postronnego obserwatora. Nie martw się jednak. W rozdziale 13. omówimy szczegółowo tę najbardziej subtelny formę ignorancji (oraz dwie poprzednie).

Miłujące współczucie: otwieranie serca na innych

Jeżeli rozważania na temat ignorancji i błędnych wyobrażeń wydawały Ci się trudne, ten temat będzie miłą odmianą. *Miłujące współczucie* jest cechą, którą każdy podziwia — w gruncie rzeczy może nawet być najatrakcyjniejszą cechą charakteru ludzi, którzy od dawna podążają duchową ścieżką, czy to buddyjską, czy inną.

Dostrzeżenie przykładów oświeconego współczucia

Rozważmy przykład Jego Świątobliwości Dalajlamy Tybetu (więcej informacji na jego temat znajdziesz w rozdziale 15.). Wiele osób uważa, że Dalajlama jest ucieleśnieniem pełnej ciepła i serdeczności postawy miłującego współczucia. Jego uśmiechnięte oblicze i autentyczna troska o innych — nie mówiąc już o serdecznym śmiechu — mogą zrobić więcej dla szerzenia wartości prawdziwego rozwoju duchowego niż wszystkie książki na temat buddyzmu wydane w ciągu kilku ostatnich dziesięcioleci. Powód, dla którego ten tybetański mnich wywarł ogromny wpływ na tak wiele osób z różnych środowisk, nie jest tajemnicą. Sam o sobie mówi: „Moją religią jest życzliwość”.

Owa życzliwość, humanitarność, miłujące współczucie — wszystko jedno, jak nazwiemy to ciepłe uczucie wobec innych ludzi — nie jest niczym skomplikowanym ani tajemniczym. Miłujące współczucie może się narodzić spontanicznie w każdym ludzkim sercu, może z wyjątkiem najbardziej zepsutego. Odczuwamy je np. wtedy, kiedy widzimy małe dziecko w niebezpieczeństwie albo zwierzę wyjące z bólu. W takiej sytuacji, bez względu na siebie i bez myślenia o tym, natychmiast odczuwamy pragnienie uchronienia tych istot przed krzywdą, której doświadczają.

Jedyna różnica między takim spontanicznym współczuciem a tym, które odczuwa w pełni oświecona istota (budda), to jego zakres. Choć prawdopodobnie nie masz trudności z wywołaniem w sobie autentycznej troski o dobrostan zwierząt domowych, małych dzieci i innych istot, które wydają Ci się bliskie, czy możesz to samo powiedzieć o swoim stosunku do wszystkich? Bądź ze sobą szczerzy: jak się czujesz, kiedy słyszysz, że ktoś, kogo nie lubisz — być może osoba, która niedawno Cię obraziła — ma jakiś problem albo przytrafił się jej pech? Jeżeli w pierwszej chwili czujesz przypływ satysfakcji, zasięg Twojego miłującego współczucia jest dość ograniczony.

W pełni oświecona istota, taka jak Budda Siakjamuni (jednym z jego przydomków jest Współczujący) nie ma takich ograniczeń ani uprzedzeń (więcej informacji na temat historycznego Buddy znajdziesz w rozdziale 3.). Pełna współczucia troska tego człowieka o inne istoty jest bezwarunkowa. Bez względu na to, czy ludzie doświadczający trudności byli wobec nas nastawieni przyjaźnie, czy nieprzyjaźnie, czy byli naszymi stronnikami, czy też zaprzysięętymi wrogami, spontanicznie zrodzone miłujące współczucie obejmuje ich wszystkich jednakowo.

Pokonywanie samolubstwa i przekształcenie swojego umysłu

Wychwalanie piękna bezwarunkowej miłości i współczucia jest dobre i chwalebne. W końcu nietrudno odczuwać podziw wobec miłującego współczucia w życiu i czynach takich wyjątkowych postaci jak Budda, Jezus Chrystus, Dalajlama czy Matka Teresa.

Możesz się jednak zastanawiać, jak Ty wypadasz na tym tle. Być może myślisz: „Wiem przecież, że nie odczuwam bezwarunkowej miłości do wszystkich. Co mam w takim razie począć? Mam się czuć winny? Udawać zadowolenie i fałszywie się cieszyć, kiedy mój rywal w pracy dostanie awans przede mną?”. A może z rozpaczą dochodzisz do takiego oto wniosku: „Ktoś taki jak ja nie ma szans na to, aby dorównać Dalajlamie albo Matce Teresie. Chyba po prostu nie jestem aż tak dobry”. Jeżeli jesteś szczególnie cyniczny, możesz nawet pomyśleć: „Wiem, jaki jestem samolubny, i nie wierzę, żeby inni ludzie byli naprawdę lepsi ode mnie. Cała ta gadanina o troszczeniu się o innych i odczuwaniu bezwarunkowej miłości do wszystkich to obłuda i pozory. Moja filozofia jest prosta: dbaj tylko o siebie. Jestem realistą, a cały ten duchowy bełkot jest dla głupców”.

Czy można sformułować jakąś sensowną odpowiedź na te wszystkie zastrzeżenia?

WSKAZÓWKA

Postęp duchowy nie zachodzi bez odpowiedniego przygotowania. Wielu buddyistów wierzy, że Budda Siakjamuni potrzebował kilku żywotów, aby pokonać całą drogę od wejścia na ścieżkę duchową do osiągnięcia pełnego oświecenia. Oczekiwanie natychmiastowych rezultatów jest więc mało realistyczne. (Wiele tradycji buddyjskich naucza, że można się natychmiast przebudzić i doznać oświecenia, ale trzeba wielu lat, żeby to oświecenie objawiło się w pełni w codziennym życiu. Więcej informacji na temat różnych podejść do tego zagadnienia znajdziesz w rozdziale 10.).

Aby określić, która ścieżka jest dla Ciebie najlepsza, sprawdź, czy rzeczywiście prowadzi do rezultatów, które zachwala. Nie mówimy o oślepiającej jasności przynoszącej oświecenie ani o nagłym odkryciu, że niespodziewanie stałeś się posiadaczem nadprzyrodzonych mocy. Po prostu odpowiedz sobie na pytanie, czy czujesz się bardziej wolny, zrelaksowany i otwarty wskutek stosowania nauk Buddy — albo kogoś innego. Czy przestajesz się zamartwiać, czy stajesz się mądrzejszy, bardziej zadowolony z życia i współczujący? Takie rezultaty nie pojawiają się z dnia na dzień i nie powinieneś przejawiać obsesji na ich punkcie. Po jakimś czasie spędzonym na wprowadzaniu w życie nauk Buddy możesz jednak spróbować ocenić, jak Ci idzie.

Na szczęście buddyjska ścieżka zapewnia odpowiednie narzędzie umożliwiające tę transformację: jest nim *medytacja* będąca sercem buddyjskiej praktyki. W całej książce znajdziesz opisy różnych technik medytacyjnych i ogólne rozważania na temat roli medytacji w rozwoju duchowym. W rozdziale 7. np. omówimy konkretne techniki medytacyjne pozwalające zrobić to, o czym właśnie przeczytałeś — zmniejszyć samolubstwo i zwiększyć swoje zainteresowanie innymi.

Niewykluczone, że stosując techniki medytacyjne w praktyce, odkryjesz, że w rzeczywistości możesz wpływać na to, jak reagujesz nawykowo na innych ludzi, na swoje otoczenie, a nawet na siebie. Jeżeli wykażesz się wystarczająco dużą wytrwałością, może się okazać, że przestałeś odczuwać przymus mówienia, działania, a nawet myślenia w ograniczony sposób, do którego byłeś przyzwyczajony. Powoli, lecz nieubłaganie dojdiesz do tego, że możesz uwolnić się od cierpienia i niezadowolenia.

Jeżeli jednak po jakimś czasie okaże się, że nic z tego się nie wydarzyło — jeżeli nie doświadczysz żadnych korzystnych rezultatów — będziesz mógł po prostu zapomnieć o tym, co przeczytałeś. W końcu, jak często mówi Dalajlama: „Nie masz obowiązku podążać drogą Buddy. Po prostu staraj się być dobrym człowiekiem. To wystarczy”.

Skorowidz

A

Abhayagiri Buddhist Monastery, 107, 108, 181, 182
abhidhamma pitaka, Patrz: kosz wyższej nauki
abhidharma, 42, 348
abhidharma pitaka, Patrz: kosz wyższej nauki
abidharma, 207
Achaan, Patrz: Ajahn
Ajahn, 310
Ajahn Amaro, 108
Ajahn Chah, 107, 108, 181, 309, 310, 311
Ajahn Mun, 310
Ajahn Pasanno, 108
Ajahn Succito, 311
Ajahn Sumedho, 108
Ajutthaja, 104
Amaravati Buddhist Monastery, 311
Ambedkar Bhimrao Ramji, 36, 97, 98
Amida, 195
Amitabha, 96, 114, 115, 348
Ananda, 82, 83, 84, 155
annica, 215
anumodana, Patrz: zasługa radowanie się
Anuradhapura, 103
Arada Kalama, 62
arhat, 217, 220, 348
Asioka, 86, 87, 200, 203
Asita, 58
Atiśa, 134
Avatamsaka Sutra, Patrz: sutra girlanda kwiatów

Awalokiteśwara, 115, 316, 348
    mantra, 193, 195
awatara, 201
awidja, 348

B

bałwochwalstwo, 327
Barua Nani Bala, 306
Basantpur, 207
bhikkhuni, Patrz: mniszka w pełni wyświęcona
bhiksuni, Patrz: mniszka w pełni wyświęcona
Bimbisara, 205
Blue Cliff Monastery, 313
Bodh Gai, 201
Bodh Gaja, 28, 198, 200
bodhi, 287, 348
Bodhicaryavatara, 239, 286
bodhiczitta, 96, 287
Bodhidharma, 118, 119, 122
bodhisattwa, 35, 36, 77, 92, 109, 286, 348
    mądrości, 57
    sześć doskonałości, 295
    ścieżka, 295
    ślubowanie, 36, 150, 151, 188, 286
    wskazania, 150, 191, 253
    współczujący, 92, 297, 330
    Awalokiteśwara, Patrz:
        Awalokiteśwara
    płeć, 115
bogini
    Kannon, 348
    Tara, 35

Borobudur, 96, 102, 208
 bóg, 326
     śmierci, 276
 ból, 340
 bóstwo medytacyjne, Patrz: yidam
 brahmawihara, 286, 349
 Budda, 27, 28, 34, 148, 182, 197, 260
     małżeństwo, 60
     matka, 57, 199, 207
     narodziny, 30, 57, 58, 198, 199
     natura, Patrz: tathagatagarbha
     nauki, 30, 34, 56, 148, 203, 333
     cztery szlachetne prawdy, 31
     dwanaście ogniów współzależnego
     powstawania, Patrz: dwanaście ogniów
     wersje spisane, 88
     ojciec, 57, 59
     oświecenie, 251, 348
     posąg w Sarnath, 28
     przeznaczenie, 60, 61
     relikwia, 103, 200
     syn, 60
     szczodrość, 151
     śmierć, 198, 204
     Wielki Lekarz, 31
     załączek, Patrz: tathagatagarbha
     życiorys, 28, 56, 57, 60, 62, 65
 Budda Amitabha, Patrz: Amitabha
 Budda Gautama, 55, 56
 Budda Gotama, 56
 Budda Maitrei, 48
 Budda Nieograniczonego Światła Amitabha,
     Patrz: Amitabha
 Budda Siakjamuni, 28, 30, 51, 55, 349,
     Patrz też: Budda, Siddhartha
 Buddhadasa, 36, 105
 Buddhaghosa, 103, 158, 159, 246
 buddhanusmriti, Patrz: Amitabha
 Buddyjskie Kościoły Ameryki, 117
 buddyzm
     autentyczność, 88
     czystych krain, 35
     droga
         południowa, 101, 102
         północna, 102
     dziesięć doskonałości therawady, 36
     fałszywe przekonania, 326, 327, 328,
         329, 330, 332
     indotybetański, 50
     jodo, 111
     jodo shin, 111
     jodo shinshu, Patrz: Japonia buddyzm
         jodo shinshu
     jodo-shu, Patrz: Japonia buddyzm
         jodo-shu
     kanon
         palijski, Patrz: buddyzm kanon
         therawady
         therawady, 88, 89
     kegon, 110
     kobieta, 155, Patrz też: mnich, mniszka
         równouprawienie, 155
     mahajana, Patrz: mahajana
     na świecie, 87, 97, 101
         Chiny, 109, 110, 112
         Japonia, 113, 116, 117, 118, 121, 122
         Nepal, 99
         Sri Lanka, 88
     nauki, 142, 147, 149, 239, 333, 334, 335,
         336, 338
         o nietrwałości, Patrz: annica
         śmierć, Patrz: śmierć
     newarski, 99, 100, 129
     odrodzenie, 98
     praktyka, 141, 142, 150, 199, 331
         klasztorna, 152, 153
         książki, 143
         nauczyciel, 145, 146,
             Patrz też: nauczyciel
     okrążanie, 202, 203
     porzucenie, 151
     świecka, 150, 151, 183, 186, 192, 252
     technika, 145
     wybór tradycji, 143, 144, 147
 schizma, 85, 86
 shingon, 111
 sobór
     drugi, 85, 94
     pierwszy, 82, 83
 starsi, 85
 świecki, 35
 tantryczny, Patrz: wadźrajana
 therawada, Patrz: therawada

tybetański, 47, 99, 124, 129, 194
gelug, 135
kadam, 134
kagyü, 135
nyingma, 134
rime, 135
sakya, 135
upadek, 97, 98, 126, 198
wadźrajany, Patrz: wadźrajana, buddyzm
tantryczny
wielka wspólnota, 85
zaangażowanie, 141, 142, 150
zaangażowany, 36, 311, 330
zen, 111, 118, 119, 121, Patrz też: zen

C

celibat, 83, 181
Central Institute of Higher Tibetan Studies,
204
ceremonia, 192
jukai, 191
chan, 111, 118, 119, 125
Chiny
buddyzm, Patrz też: buddyzm na świecie
Chiny
czysta kraina, 111, 113, 114, 115, 118, 125
girlanda kwiatów, 110, 113
mahajana, 110
mantra, 111, 113
medytacja, 111, 113
tiantai, 110, 113, 118, 125
chrześcijaństwo, 112
dynastia Han, 110
komunizm, 112
tantra, 126
zen, Patrz: zen Chiny
Chithurst Buddhist Monastery, 311
Chogyama Trungpę Rinpoce, 134
chrześcijaństwo, 103
Chiny, 112
ciało, 42, 271
uwaga, Patrz: uwaga ciała
cierpienie, 266, 267, 327, 348, 349
cierpliwość, 36, 295, 297, 298
City Center, 190
Cohen Jonathan, 162
Congkhapa, 57, 207, 317

cud w Śrawasti, 206
cykl księżycowy, 183, 184, 202
Czenreżig, 115, 316, 348
czitta, 46, 287
Czternaście ćwiczeń uważności, 314
cztery boskie siedziby, 290, 292
cztery niezmierności, Patrz: cztery boskie
siedziby
Cztery Szlachetne Prawdy, 149, 215, 349
Czysta Kraina, 115, 349, Patrz też: Sukhawati

D

Daishi Kobo, Patrz: Kukai
dalai, 315
Dalajlama, 27, 36, 50, 57, 129, 140, 289, 315,
316, 318, 320, 330
ucieczka, 319
Dalajlama I, 317
Dalajlama V, 315, 316
dana, Patrz: szczodrość
Davidson Richard, 162, 320
Deer Park Monastery, 313
Deshung Rinpoce, 135
Dhammapada, 31, 40, 149, 218, 250
Dharamsala, 319
dharma, Patrz: Budda nauki
Dharma, 34, 148, 182, 260, 349
dhjana, 349
diagram mistyczny, Patrz: mandala
Dilgo Khyentse Rinpoce, 134, 135
Dipa Ma, 306, 308
dobra materialne, 337, 338
dobroczynność, 36
dobroć miłująca, 36, 109, 290, 291, 293, 294,
349, 350
Dogen, 121
doktryna, 27
dokusan, 121
Dondruba Lhamo, 317, 318
doskonłość, 36, 151
droga środkowa, Patrz: madhjamaka
droga środka, 64
Dromtonpa, Patrz: Lama Drom
drzewo
bodhi, 28, 55, 65, 200
zaszczepka, 88, 103
oświecenia, Patrz: drzewo bodhi

duhkha, 349
dwanaście ogniwi, 31, 266, 276, 277, 278,
279, 280, 281
ćwiczenia, 281, 282
działanie, 332, Patrz też: karma
negatywne, 253, 260, 273, 277
kłamstwo, 253, 257
kradzież, 253, 255
niechęć, 253, 259
opryskliwa mowa, 253, 258
plotkowanie, 253, 258
pożądanie, 253, 258
skłócanie, 253, 257
ułuda, 253, 260
zabijanie, 253, 254, 255
złe prowadzenie się, 253, 255
pozytywne, 253, 273
wolicjonalne, 277
dzogczen, 219, 220
dżinizm, 28, 98
dżataka, 151, 348, 349
dżinizm, 202

E

egoizm, 290
Eisai, 121
Ekman Paul, 162
English Sangha Trust, 311
etyczne postępowanie, 32, 33
European Institute of Applied Buddhism, 313

F

fazy księżyca, Patrz: cykl księżycowy
Feldman Christina, 108
forma, 278
forma materialna, 271
formacja mentalna, 271
Foundation for the Preservation of the
Mahayan Tradition, 135
Fromm Erich, 123

G

Gaj Dżeta, 206
Gandhi, 311, 312

Gere Richard, 26
geshe, 146
Geshe Lhundup Sopa, 135
gesze, 319
Ginsberg Allen, 123
Gjaco Tenzin, 315, Patrz też: Dalajlama
Glass Philip, 26
gniew, 331, 336
Goenka Satya Narayan, 108, 109, 141
Gohonzon, 120
Gold Mountain Monastery, 125
Goldstein Joseph, 108, 309
góra Minobu, 118
Góra Adama, 103
Góra Sępów, 93, 205
Green Gulch Farm, 123, 190
Guanyin, 115, 348, 349, Patrz też:
Awalokiteśwara
guru, 129, 349
gwałt, 255

H

Hancock Herbie, 120
Hanh Thich Nhat, 125
Heraklit, 31
hinajana, 92, 349
hinduizm, 98, 200, 201, 202
Honen, 116
Hua Hsuan, 125

I

ignorancja, 49, 270, 271, 276, 282, 348
IMS, 108
INEB, 105
inkantacja, 182
Insight Meditation Society, 309, 311,
Patrz: IMS
inteligencja emocjonalna, 46
International Forest Monastery, 311
International Network of Engaged Buddhist,
Patrz: INEB
islam, 98
istota
dążąca do oświecenia, Patrz: bodhisattwa
niebiańska, 35

J

Jackson Phil, 26
Jama, 276
Jamyang Khyentse Chokyi Lodro, 135
Japonia
    buddyzm, Patrz też: buddyzm na świecie
    Japonia
        girlanda kwiatów, 113
        jodo shinshu, 116, 117
        jodo-shu, 116
        mantra, 113
        szkoła Nichirena, 117
        tiantai, 113
    zen, Patrz: zen Japonia
Jasiodhara, 60
jaźń, 50, 86, 129, 271
    fałszywa, 272
    nieistnienie, 94
Jehowa, 214
Jezus, 148, 214
język
    newarski, 99
    pali, 88, 89, 347
    sanskryt, 347
jhana, 172
Jigdal Dagchen Rinpoche, 135
jodo shinshu, 195
joga, 349
    bóstwa, 129, 349
jogaczara, 94, 218
jogin przejrzystego światła, 43
jukai, 191
Jung Carl Gustav, 128

K

Kabat-Zinn Jon, 144
Kagyü Droden Kunchab Center, 135
Kajlas, 208
kalaczakra, 129
Kalu Rinpoche, 135, 171
Kamayut, 307
Kannon, Patrz też: Awalokiteśwara
karma, 146, 198, 249, 250, 273, 350,
    Patrz też: działanie

    konsekwencje, 250, 254, 256, 261, 332,
        342
    oczyszczanie, 250, 256, 262
Karma Triyana Dharmachakra, 135
karuna, Patrz: współczucie
kazanie o podstawach uważności, 83
kechimyaku, 191
Kemeny Margaret, 162
kensho, 189, 190, 221, 350
Kerouac Jack, 123
Keusang Rinpoche, 317, 318
King Martin Luther, 311, 313
Kisa Gotami, 237
klasztor, 154, 180, 252
    Abhayagiri, Patrz: Abhayagiri Buddhist
        Monastery
    Chiny, 180
    Radreng, 203
    Tybet, 180
    zen, 186, 187
        warsztat ciszy, 190
kleśa, 350
koan, 121, 122, 180, 188, 189, 301
kodeks mniszej dyscypliny,
    Patrz: pratimoksha
koło życia, 267, 270, 273
koncentracja, 45, 295, 300, 302,
    Patrz też: samadhi
konfucjanizm, 110, 112
kontakt, 278
kopiec mogilny, 30, 34, 87, 91, 200, 351
    Dhamekh, 203
Korea zen, Patrz: zen Korea
Kornfield Jack, 107, 108, 311
kosz
    dyscypliny, 83
    kazań, 83
    wyższej nauki, 83
kronika Mahavamsa, Patrz: Mahavamsa
księżyc cykl, Patrz: cykl księżycowy
Kukai, 126, 209
Kumbum, 317
kundalini, 214
Kuśinagara, 198, 204
Kwan Um School of Zen, 123

L

lama, 129, 146, 350
inkarnowany, Patrz: tulku
Lama Congkhapa, Patrz: Congkhapa
Lama Drom, 203
Lama Kunga Rinpocze, 135
Lama Lodo, 135
Lama Thubten Yeshe, 135
Ignięcie, 279, 299
Lhasa, 316
Lobsanga Gjaco, 315
Lumbini, 198, 199

M

madhjamaka, 94
Maha Bodhi Society, 98
mahabodhi, 200
mahajana, 35, 48, 85, 88, 92, 102, 103, 109, 113, 129, 190, 286, 328, 334, 350, 351
bogowie, 133
doskonałość, Patrz: doskonałość
motywy przewodnie, 92
pokuta, 262
pustka, 218
sutra, Patrz: sutra
tantryczna, 99
wskazania, 256
Mahakaśjapa, 82, 83, 84, 119, 221
mahamudra, 219, 220
mahasanghika, Patrz: buddyzm wielka wspólnota
Mahasatipatthana Sutta, Patrz: kazanie o podstawach uważności
mahasiddha, 146
Mahawira, 28
Mahinda, 88
Maitreja, 95, 97, 350
maitri, 350
mala, 195
mali, 193
mały wóz, Patrz: hinajana
mandala, 126, 127, 128, 350
kalaczakry, 129
Mandżuśri, 350
mantra, 126, 127, 128, 195, 350

Namu amida butsu, 195, 350
Namu myoho renge kyo, 195
Om mani padme hum, 193, 195
Mańdżuśri, 57, 95
Mara, 65, 276
Marpa, 146
Matka Boska, 116
mądrość, 36, 47, 49, 295, 302, 310, 336
dzięki kontemplacji, 174, 175
dzięki medytacji, 174, 176
dzięki słuchaniu, 174, 175
MBSR, 144
McCandless Ruth, 123
medytacja, 30, 32, 34, 43, 52, 83, 90, 106, 118, 119, 126, 144, 157, 307, 310, 330, 349
analityczna, 171
badania kliniczne, 161, 162
bieżącej chwili, 171
cel, 160
czterech niezmierności, 158
definicja, 159
grupowa, 187
intuicyjna, 171
korzyści, 161, 163, 164, 168, 172, 173, 174, 175, 176
odejście od destruktywnych nawyków, 165
zrównoważenie, 165
leśna, 107
metta, 109
mity, 158, 159
nad Buddą, Dharmą i Sanghą, 158
nad czterema boskimi siedzibami, 292
nad dobrym postępowaniem, 158
nad pustką, 303
nad śmiercią, 239, 240, 241, 242, 246
korzyści, 243
nad tym, co odrzucające, 158
nad życiem w obliczu śmierci, 241
pochłonięcie, 172
przedmiot, 158, 159
siedząca, Patrz: zazen
Tajlandia, 104
techniki, 159, 160, 165, 166, 167, 172, 173, 174, 175, 176
współczesne, 160
transcendentalna, 161

troista natura, 169
wadźrajana, Patrz: wadźrajana
wglądu, Patrz: wipassana
wipassana, Patrz: wipassana
zen, 161
mentalność gdyby tylko, 40
Merton Thomas, 313
metanoia, 148
metta, 350
Milarepa, 132, 146
Mindfulness-Based Stress Reduction, Patrz:
MBSR
mnich, 152, 180, 252
    kodeks dyscypliny, Patrz: pratimoksha
    kodeks postępowania, 261
    przewinienie, 261
    ślubowanie, 153
    święcenie, 153
mniszka, Patrz też: mnich
    w pełni wyświęcona, 155
monument w Borobudur, 96
moralność, 36, 297, 310
motywacja, 286
Mount Baldy Zen Center, 123
mudra, 127
Munindra Anagarik, 308
muzułmanie, 98

N

Nagardżuna, 94
nagroda Niwano Peace Prize, 106
Nalanda, 98, 126, 205, 207
Namkhai Norbu Rinpocze, 134
narodziny, 280
Naropa, 146
nauczyciel, 147, 222
    etyka, 147
    rola, 146
nawrócenie, Patrz: metanoia
nazwa, 278
nembutsu, Patrz: Amitabha
Newarowie, 99, 350
Nhat Hanh Thich, 36, 105
nibbana, Patrz: nirwana
Nichiren, 117, 118, 120, 195
niechęć, 270

niedualność, 219, 220, 222
niemedytacja, 174
nienawiść, 331
nieumysł, 43
Nipponzan Myohoji, 120
nirwana, 83, 216, 265, 273, 285
    etapy urzeczywistnienia, 217

O

obraz pasterski, 222, 224
obserwator, 166
oczyszczanie, Patrz: karma oczyszczanie
oddanie, 32, 34, 35
oddech, 106, 171, 236
    uwaga, Patrz: uwaga oddechu
odrodzenie, 245, 287
ogniwa współzależnego powstawania, 84
okrążanie, 202, 203
osobowość, 158, 160
oświecenie, 213, 214, 215, 247, 350

P

Pacific Hermitage, 107
Padmasambhawa, 134
Pagan, 103
pagoda pokoju, 120
Pagoda Szwedagon, 208
pałac Potala, 316
pan domu, 90
paramita, 350
parinirwana, 82
patriarcha buddyjski, 84
Paweł VI, papież, 313
percepcja, 271
pielgrzymka, 87, 197, 198, 199, 200, 201,
    202, 203, 204, 205, 208
Plum Village, 313
płeć, 94
pokłon, 184, 193
pokuta, 261
postanowienie, 36
postępowanie etyczne, 295, 297
Potala, 316
powstawanie współzależne, 267
pozycja śpiącego lwa, 204

pożądanie, 270, 279
 Pradžapati Gautami, 155
 pradźnaparamita, Patrz: mądrość
 pradźnia, 189
 praktyka duchowa, 32
     etyczne postępowanie, Patrz: oddanie,
     Patrz: medytacja, Patrz: etyczne
     postępowanie
 pratimoksha, 32, 181, 182
 pratityasamutpada, 267
 prawda
     absolutna, 329
     o cierpieniu, 327
     o powszechnej pustce, 94
 prawdomówność, 36
 prawo karmiczne przyczyny i skutku, 249
 preta, 275
 prokrastynacja, 255
 promowanie na świecie
     Birma, 101, 103
     Kambodża, 101
     Laos, 101, 103
     Sri Lanka, 101, 102, 103
     Tajlandia, 101, 104, 105
 przebudzenie, 27, Patrz też: oświecenie
 przekonanie błędne, 50
 przypowieść o mnichu Malunkjaputta, 33
 pudża, 351
 punja, 151, Patrz: zasługa
 pustka, 94, 218, 303, 304, 329, 351

R

Radźgir, 82, 93, 120, 205
 rakusu, 191
 Rangun, 103
 Redwood Valley, 107, 108, 181
 religia, 26
     pasywna, 36
 rinzai zen, 121, 122, 189, 301
 Roshi Joshu Sasaki, 123
 rozwój umysłowy, 45
 równość, 37
 rupa, Patrz: forma materialna
 rytuał inicjacyjny, 129
 rzeczywistość, 334

S

Sahn Seung, 123
 Sakya Tegchen Choling Center, 135
 Salzberg Sharon, 108, 309
 samadhi, 45, 351
 samjna, Patrz: percepcja
 samobójstwo, 328
 samospalenie, 327, 328
 samskara, Patrz: formacja mentalna
 San Francisco Zen Center, 123, 190, 192
 Sanbo Kyodan, 122
 sangha, 83, 84, 89, 105, Patrz: wspólnota
     duchowa
     kodeks postępowania, 261
     wydalenie, 261, 262
 Sangha, 34, 148, 182, 187, 260, 351
 Sanghamitta, 88
 Sankassa, 205, 207
 sansara, 147, 245, 265, 266, 335, 349, 351
 sanzen, 121
 Sarnath, 198, 203
 satori, 190, 221, 351
 Sayadaw Mahasi, 103, 108, 109, 308
 School of Youth for Social Service, 312
 Senzaki Nyogen, 123
 sfera
     bogów, 273
     głodnych duchów, 273, 275, 276
     istot piekielnych, 273, 276
     ludzi, 273, 274
     piekielna, 251
     półbogów, 273, 274
     zwierząt, 273, 274
 Shambala, 134
 shikantaza, 174
 shingon, 126
 Shinran, 117, 196
 Siariputra, 94
 Siddhartha, 28, 55, 351, Patrz też: Budda,
     Budda Siakjamuni
 Sivaraksa Sulak, 36, 105
 Snyder Gary, 123
 Soen Shaku, 123
 Sogyal Rinpoche, 134, 135
 Soka Gakkai, 120
 Sokrates, 30

soto zen, 121, 122, 190
 Spirit Rock Center, 311
 Spirit Rock Meditation Center, 108
 starość i śmierć, 280
 stawanie się, 280
 sthavira, Patrz: buddyzm starsi
 stupa, Patrz: kopiec mogilny
 stygmaty, 214
 Suan Mokkh, 105
 Sudhana, 95, 96
 Sudinna, 83
 Sudżata, 64, 202
 Sukhawati, 96, 115, 117
 Sukhothai, 104
 Sumedho, 310, 311
 sutra, 30, 93, 351

- czystej krainy, 96, 111, 114, 115
- doskonałej mądrości, 304
- doskonałości mądrości, 94
- girlanda kwiatów, 110, 113
- lotosu, 93, 110, 113, 118, 120
- o nawiedzeniu Lanki, 94
- o przejawach uważności, 109
- o urodzie świata, 95
- ornamentu kwiatowego, 95
- Szóstego Patriarchy Huinenga, 223
- Vimalakirtiego, 94

 sutra pitaka, Patrz: kosz kazań
 Suzuki Daisetz Teita, 123
 Suzuki Shunryu, 123
 system

- buddyjski, 28
- wierzeń, 27

 szczodrość, 36, 151, 295
 Szczyt Sępa, 205
 sześć bram percepcji, 278
 szkoła

- czysta kraina, Patrz: Chiny buddyzm
- czysta kraina
- girlanda kwiatów, Patrz: Chiny buddyzm
- girlanda kwiatów
- mantra, Patrz: Chiny buddyzm mantra
- medytacji, Patrz: Chiny buddyzm
- medytacja
- tiantai, Patrz: Chiny buddyzm tiantai

 Szlachetna Ośmiaspektowa Ścieżka, 149, 351

Ś

Śantidewa, 96, 239, 286
 ścieżka

- bodhisattwy, Patrz: bodhisattwa ścieżka
- duchowa, 215
- oczyszczenia, Patrz: Visuddhimagga

 ścieżka duchowa, 43, 48
 Śiwa, 214
 śmierć, 235, 236, 240, 244, 245, 280, 336

- bliskiej osoby, 243
- Buddy, Patrz: Budda śmierć
- therawada, 245, 246
- wadžrajana, 246, 247
- zen, 248

 śrawakajana, 99
 Śrawasti, 82, 205, 206
 śunjata, Patrz: pustka, Patrz: prawda

- o powszechnej pustce

 świadek, 166
 świadomość, 95, 271, 277

- dotykowa, 44
- słuchowa, 43
- smakowa, 43
- umysłowa, 44, 45
  - ujęcie zachodnie, 46
- uważna, Patrz: uważność
- węchowa, 43
- wzrokowa, 44
- zmysłowa, 43, 44, 45

 świątynia

- Mahabodhi, 200, 201
- Maya Devi, 199
- Paranirwana, 205
- Zęba, 208

T

takość, 222
 tantra, 125, 126

- mistrz, 129

 tantry, 351
 taoizm, 110, 112, 121
 Tara, 115, 131, 133, 351
 Tarthang Tulku, 135
 Tassajara Zen Mountain Center, 123, 190, 192

tathagatagarbha, 221
 Thathana Yeiktha, 308
 The Order of Interbeing, 313
 therā, Patrz: buddyzm starsi
 therawada, 42, 85, 88, 89, 99, 101, 102, 103, 104, 107, 183, 286, 309, 330, 351
   doskonałość, 36, 151
   nauczyciel, 146
   nirwana, 216, 220
   pokuta, 261, 262
   śmierć, Patrz: śmierć therawada
   wskazania, 252, 256
   wskazówki, 149
 Thich Nhat Hanh, 311, 313, 314, 330
 Thien-an Thich, 125
 Thrangu Rinpoche, 135
 Three Treasures Association, 122
 Thubten Zopa Rinpoche, 135
 Tilopa, 146
 tipitaka, Patrz: kosz
 traktat Visuddhimagga,
   Patrz: Visuddhimagga
 tripitaka, Patrz: kosz
 Trizon Sakya, 135
 tron diamentowy, 28, 200
 Trungpa Rinpoche, 135
 trzy klejnoty, 148, 149, 150, 182, 193, 260, 349, 351, 352
 tulku, 316
 Turner Tina, 26, 120
 Tybet, 318, 319

U

U Ba Khin, 103, 108
 uczucia, 271, 279
 Udraka Ramaputra, 62
 umysł, 39, 40, 41, 42, 47, 106, 164, 222, 271
   istoty nieoświeconej, 161
   natura, 219
   rozwój, Patrz: rozwój umysłowy
   trening, 83
   uwaga, Patrz: uważność umysłu
   wpływ na ciało, 42
 Umysł, 43, 95
 Unified Buddhist Church of Vietnam, 313
 Upali, 83

upasaka, 150
 upasika, 150
 upekkha, Patrz: zrównoważenie
 Uttaratāntra, 48, 49
 uwaga, 44
 uważność, 34, 105, 144, 166, 170, 310, 313
   ciała, 170
   czynników prowadzących do spętania
     bądź uwolnienia, 170
   oddechu, 172
   uczuc, 170
   umysłu, 170

V

vedana, Patrz: uczucia
 vijnana, Patrz: świadomość
 vijnanavada, 218
 Vikramasila, 126
 Vimalakirti, 94
 vinaya, 150, 181
 vinaya pitaka, Patrz: kosz dyscypliny
 Visuddhimagga, 158, 159, 246

W

Wadźrahara, 129
 wadźrajana, 43, 98, 124, 125, 126, 127, 133, 173, 220, 286, 330, 349, 351, 352, Patrz też:
   buddyzm tantryczny
   cztery rozmyślenia, 141
   nauczyciel, 146
   oświecenie, 219
   pokuta, 262
   śmierć, Patrz: śmierć wadźrajana
   w krajach Zachodu, 193, 194
   wskazania, 150, 253, 256
 wadźrasana, Patrz: tron diamentowy
 Waisiali, 85, 94
 Wangyal Geshe, 135
 Waranasi, 203
 warunkowanie, 163
 Wat Nong Pah Pong, 310, 311
 wcielenie, 198
 wgląd, 35, 47, 108, 119, 173, 313, 352
   bezpośredni, Patrz: kensho
 White Salmon, 107

Wielka Stupa, Patrz: świątynia Mahabodhi
Wielka Stupa w Sāñcī, 91
wielka ścieżka, Patrz: mahajana
wielki wóz, Patrz: mahajana
Wielkiej Matki, Patrz: Tara
Wietnam zen, Patrz: zen Wietnam
wihara, 97
Wikramasila, 98
winaja, 153, 352, Patrz: kodeks dyscypliny
wipassana, 99, 108, 173, 183, 352
    Mahasiego Sayadawa, 103
    U Ba Khina, 103
Wisznu, 98, 201
wóz
    mały, Patrz: hinajana
    wielki, Patrz: mahajana
wspólnota duchowa, 30, 34
wspólnota zakonna, Patrz: sangha
współczucie, 290, 291, 295, 313, 349, 350
    miłujące, 49, 50, 51
współradość, 291, 292, 293, 349
wyrocznia Neczung, 316
wyrzeczenie, 36
wysiłek, 36, 295, 299

Y

Yasutani Hakuun Roshi, 122
yidam, 129

Z

zakon współbycia, 313
zasługa, 89
    gromadzenie, 89, 151
    radowanie się, 151
zazen, 121, 171, 187, 221
zdrada, 255, 256, 260
zemsta, 290
zen, 35, 43, 109, 111, 118, 173, 180, 286, 352
    Ameryka Północna, 123, 124
    Chiny, 125, 222
    Japonia, 118, 121, 222
    klasztor, Patrz: klasztor zen
    Korea, 125, 222
    kraje Zachodu, 122, 123, 124
    mistrz, 147, 190
    oświecenie, 221
    rinzai, Patrz: rinzai zen
    soto, Patrz: soto zen
    śmierć, Patrz: śmierć zen
    Wietnam, 125
    wskazania, 150, 253, 256
zendo, 187, 188
Zhiyi, 113
złość, 331, 336
zmysł, 43, 278
zrównoważenie, 291, 294, 349

Notatki

Kup książkę

Pole książkę

PROGRAM PARTNERSKI

— GRUPY HELION —

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA
Helion

Przewodnik po historii buddyzmu

Co to znaczy być buddystą? Jakie są fundamentalne założenia tej religii? Jaka jest jej historia? Czy poszukujesz prawdy, czy zgłębiasz wiedzę o religiach, czy po prostu jesteś ciekaw, dlaczego buddyzm jest tak często praktykowany — dzięki temu przyjaznemu podręcznikowi poznasz ważne terminy, koncepcje i przyjrzyj się pochodzeniu tej fascynującej starożytnej praktyki. Przy okazji dowiesz się sporo o codziennych rytuałach, świętach, medytacji i wielu innych zagadnieniach.

W książce:

- Filozofia buddyzmu i jego źródła
- Praktyka mądrości i współczucia
- Życie i nauki historycznego Buddy
- Techniki medytacji
- Buddyjska postawa wobec życia i śmierci

Jonathan Landaw jest byłym redaktorem angielskiego biura tłumaczeń Jego Świątobliwości Dalajlamy.

Stephan Bodian studiował i praktykował kilka szkół buddyzmu.

Prof. Gudrun Bühnemann naucza sanskrytu i literatury w tym języku, prowadzi również kursy z zakresu religii Azji Południowej.

dla
bystrzaków

Zamówienia telefoniczne:

0 801 339900

0 601 339900

septem
septem.pl

Sprawdź najnowsze promocje:
• <http://dlabystrzakow.pl/promocje>
Książki najchętniej czytane:
• <http://dlabystrzakow.pl/bestsellery>
Zamów informacje o nowościach:
• <http://dlabystrzakow.pl/nowosci>

Helion SA
ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63
e-mail: rad@dlabystrzakow.pl
<http://dlabystrzakow.pl>

Cena 39,90 zł

ISBN 978-83-283-5229-2

9 788328 352292